

EDUCAȚIA RELIGIOASĂ CA DIMENSIUNE A EDUCAȚIEI INTEGRALE

Ps. Asist. univ. dr. Emanuel DOBRIN

*Institutul Teologic „Timotheus”, București, România
edobrin75@gmail.com*

ABSTRACT: Religious Education as a Dimension of Integral Education.

The role of religious education in the formation of an individual cannot be contested. Religious education contributes to the development of life skills necessary for social interaction and is influenced by close relationships, the family environment, significant interactions, and experiences within various social groups and institutions. Observing the benefits of religious education, it is considered that it should be an integral part of the educational system and that no educational system can be complete without the necessary religious inputs. Religious education prepares individuals for developing a holistic perception of reality, stimulating consciousness and behavior towards embracing a personal existential purpose. The Christian religion is the foundation of morality for any individual, regardless of the social context they find themselves in.

Keywords: *religious educations, church, family, school, ethic sistem.*

Introducere

Discuția pe marginea religiei pune pe tipar realitatea înțelegerii acesteia ca o constantă universală a existenței umane; cât timp omul va exista, religia va fi parte a vieții lui. Fie că este abordată dintr-o perspectivă presupus a fi greșită sau una presupusă corectă, religia este prezentă în structura ființei umane. Omul este dispus la ritualuri religioase, la forme de închinare sau de adorație și la tot felul de practici prin care caută a-și simți aproape divinitatea invocată. Din perioada antică până în prezent specialiștii în diverse ramuri ale științei discută despre originea și sensul religiei pentru om. Conform filosofiei socratiene, în cultura greacă antică pietatea era văzută ca o formă de demnitate socială și publică, transpusă în devotamentul față de

zeitatea adorată prin intermediul rugăciunilor și a jertfelor, toate cu scopul binelui uman.¹ Spectrul nu pare a se îngusta, ci se amplifică, religiosul devine pluralism religios, în timp ce individualul religios devine parte a pluralismului amintit. La urma urmei, cu cât mai multe individualisme religioase, cu atât mai mult se lărgeste conceptul pluralismului religios.

Pe de altă parte, în actualul context social, religia își face simțită prezența, revendicând un loc important chiar și în perimetrul educațional. Indiferent de normele și dogmele transmise, susținătorii diferitelor curente religioase au pretenția cunoașterii secretelor educației umane. În mod particular, religia creștină, derivată din iudaism și din moralitatea trasată de Vechiul Testament, iar mai apoi de învățăturile Mântuitorului Hristos și ale apostolilor, se prezintă ca o piesă extrem de importantă în tot procesul educațional. Experiența istorică arată că religia a fost prezentă în toate sferile educaționale. Cel puțin din perspectivă etică, religia creștină pretinde că poate forma societatea pe principii folositoare și utile. Însă societatea se vrea modelată de la sine și în afara propunerilor religiei creștine. Ca model reușit sunt aduse în discuție țările dezvoltate din vestul Europei, în care se observă o separare concretă între religie și stat. Pe de altă parte nu pot fi negate nici aspectele care arată că, în diferite perioade istorice, religia, în general, cu precădere religia creștină, în particular, a jucat un rol important în educația maselor, fără a împiedica dezvoltarea pe alte direcții. Lucrarea de față prezintă câteva aspecte legate de religie, aspecte care pot fi interpretate ca principii educaționale. Argumentele nu sunt menite a crea un absolut indiscutabil, ci mai degrabă de a identifica locul religiei în procesul educațional. Argumentele sunt discutate în general, dar sunt construite pe dimensiunea creștină a religiei.

1. Religia - fundament educațional

La nivelul rasei umane, educația religioasă este cea mai veche metoda de formare și modelare socială, de șlefuire comportamentală și de interacțiuni cu divinitatea. Cu toate că, din când în când lucrurile au pornit pe alte direcții, societatea s-a întors la religie și la educația religioasă ca la ceva fundamental pentru binele personal și social. Cu toate acestea, „religia nu e

1 Jude P. Dougherty, *Logica religiei*, Târgu Lăpuș, Editura Galaxia Gutenberg, 2009, p. 22.

un vulcan care, stins pentru o vreme a început din nou să erupă”.² Analiza civilizațiilor antice³ pune în evidență rolul pe care educația religioasă l-a avut în consolidarea culturii, mare parte a acestor civilizații dăinuind datorită educației religioase și mai ales a statutului social valoros pe care l-a avut aceasta. Societatea actuală, la un anumit nivel, regretă lipsa de interes pentru educația religioasă, mai ales în contextul falimentelor răsunătoare ale unor sisteme educaționale sau de formare comportamentală. Cu toate acestea, înclinația omului către religie nu se va diminua, ci va crește căutând noi modalități de exprimare a acesteia.

În perioada Vechiului Testament, pentru poporul evreu educația⁴ a fost strict legată, în primul rând, de ascultarea față de Dumnezeu. În baza acestei ascultări era garantat progresul social. În perioada Noului Testament, Biserica se desparte de iudaism, iar apostolii pun bazele unui nou tip de educație,⁵ bazat pe cunoașterea Evangheliei. La greci, „idealul educației era formulat în acel cuvânt compus „kalokagathia”, adică îmbinarea armonioasă dintre frumos și bine, bunătatea sufletească într-o frumoasă expresie fizică”.⁶ Lucrurile nu s-au oprit aici, iar după perioada apostolilor, părinții bisericii au fost cei care au înființat primele școli creștine.⁷ Sfântul Ioan Gură de Aur socotește biserica drept o „republică îngerească în care nimeni nu zice că ceva e al său, pentru că celor ce au darurile spirituale comune, le este ușor să împartă și pe cele materiale”.⁸ Scolasticismul și universitățile au apărut mai târziu, în evul mediu, fiind dezvoltate în perioada reformei.⁹

2 Camil Ungureanu, *Religia în democrație. O dilemă a modernității*, Editura Polirom, București, 2011, p. 5.

3 Ioan-Gheorghe Rotaru, “Aspects of Biblical Philosophy on the Development of World Civilizations”, *Scientia Morality. International Journal of Multidisciplinary Research* 8 (2023), nr.1, pp. 62-79.

4 Ioan-Gheorghe Rotaru, “Câteva lecții spirituale dintr-o experiență a Școlii Profetilor din vremea Profetului Elisei”, *Timotheus – Incursiuni Teologice Tematice*, vol. 5, nr. 1, 2018, Editura Universitară, București, pp.25-34.

5 M. J. Wilkins, „Discipoli: evanghelii”, în Daniel G. Reid (ed.), *Dicționarul Noului Testament*, Oradea, Editura Casa Cărții, 2008, pp. 273-274.

6 Constantin Galeriu, „Pedagogia creștină și pedagogia laică”, în *Îndrumări metodologice și didactice*, București, Editura Institutului Biblic, 1990, p. 1.

7 Jonathan Hill, *Ghid al istoriei creștinismului*, Oradea, Editura Casa Cărții, 2008, p. 46.

8 Sfântul Ioan Gură de Aur, *Omilia a VII-a la Faptele Apostolilor*, II, Migne, P.G. LX, col. 65.

9 Jonathan Hill, *Istoria gândirii creștine*, Oradea, Editura Casa Cărții, 2007, pp. 150-163.

Într-un final, în perioada iluminismului, școala trece de sub tutela și autoritatea bisericii sub tutela statului, moment în care apare, aproape instant, fenomenul secularizării¹⁰.

În societatea modernă, începând cu secolul al XVIII-lea, oamenii au declarat rațiunea ca fiind valoarea supremă căreia i se cuvenea toată închinarea. La patru ani după revoluția franceză din 1789, în catedrala Notre Dame din Paris are loc o ceremonie având rolul unui simbol deosebit de grăitor ce caracterizează secolul Luminilor și, în general, epoca modernă: rațiunea umană, reprezentată prin persoana unei actrițe franceze, a fost declarată zeița omenirii.¹¹

S-a considerat că rațiunea, nu religia creștină, va duce omenirea spre fericire și va rezolva gravele probleme generate de război, foamete, calamități, boli și altele. Lucrurile nu s-au adevărit, dar cu toate aceste încercări de secularizare a educației, religia a continuat să influențeze și chiar să modeleze procesul educațional. În concepțiile și scrierile lor, unii dintre analiștii fenomenului mutației educației de sub tutela bisericii sub cea a statului, au afirmat că mutarea a fost greșită și nu va asigura tot ceea ce și-a imaginat umanitatea. Considerentul este justificat de certitudinea că prin intermediul unei educații religioase solide și permanente se pot atenua scepticismul și nihilismul, de care sunt atinse din ce în ce mai mulți indivizi, mai ales că „postmodernitatea vine să distrugă vechile repere, să accentueze angoasa individuală”.¹²

În spațiul european se vorbește despre identitatea creștină a Europei, iar marea dilemă a momentului este tocmai această pierdere a identității creștine. Analiștii nu deplâng lipsa de tehnologizare a Europei, nici lipsa resurselor materiale, dar trag multe semnale de alarmă referitoare la pierderea coerenței religioase creștine a europenilor. La nivel educațional, se observă o legătură între educația religioasă¹³ a unui individ sau chiar a unei națiuni

10 Ioan-Gheorghe Rotaru, “Aspecte ale secularizării și ale omului secularizat”, *Studia Universitatis Babeș-Bolyai, Theologia Orthodoxa*, (2006), L-LI, nr.1, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, pp. 251-266.

11 Paraschiva Pop, *Copilul ca dar și responsabilitate*, Oradea, Editura Cartea Creștină, 2007, p. 154.

12 Gilles Lipovetsky, *L'ère du vide*, Paris, Gallimard, 1983, p. 28.

13 Ioan-Gheorghe Rotaru, “Current Values of Education and Culture”, în *Proceedings of the 23th International RAIS Conference on Social Sciences and Humanities*, August 15-16, 2021, Princeton, NJ, United States of America, pp. 87-92.

și progresul sau regresul etico-moral. Cu cât educația religioasă creștină e mai precară sau mai neglijată, cu atât conștiința umană devine mai liberă în sensul acceptării răului ca normă socială de drept, dar și în sensul degradării de orice fel. Pe de altă parte, confirmă analiștii fenomenului, reșezarea societății pe anumite principii extrase din religia creștină, ar rezolva multe din problemele Europei.

La nivelul României, lucrurile arată oarecum diferit. Cu toate că societatea prinde contururi seculare tot mai accentuate, încă religia domină mare parte din acțiunile indivizilor. Oamenii se declară religioși în procente mari, merg la slujbele religioase și consideră că ceea ce spune preotul, duhovnicul sau pastorul are o mai mare relevanță. În același timp, spațiul public se confruntă cu un vid etic, fiind evidentă nevoia unor valori morale. Aici intervine religia creștină, aceasta fiind o sursă primară care poate genera aceste valori necesare, mai ales că în contextul României, religia a jucat un rol important în procesul educațional.

În țara noastră începuturile învățământului sunt și ele strâns legate de educația religioasă, însă a avut și o discontinuitate, ce și-a pus amprenta asupra dezvoltării societății românești contemporane. Astfel mișcările sociale din anul 1989, au putut face posibilă re-studierea disciplinei „Religie/Istoria religiilor” în sistemul de învățământ românesc, după peste patruzeci de ani, cât a fost interzisă de regimul comunist, iar ca urmare a câștigării libertății, inclusiv a celei religioase, a fost dezvoltată o nouă curriculă religioasă.¹⁴

Din această cauză, religia creștină trebuie luată în considerație ca o valoare educațională. Tot ce oferă ea, trebuie folosit pentru formarea caracterului uman. Justificarea derivă din constatarea că educația unui individ este valoroasă și demnă de apreciat doar atunci când produce un sistem de valori fundamentale și constante și care trec pericolul coruptibilității și a perisabilității. Fiind cunoscută ca un sistem consecvent și invariabil, religia creștină este, prin ea însăși, o valoare educațională de care ar trebui să se țină cont în fiecare generație. Ca urmare, educația, indiferent de domeniul ei, are nevoie de valorile etice ale religiei.

14 Felix Godeanu, *Educația inter/transreligioasă în școală. Repere teoretice și metodice pentru implementarea unei paradigme educaționale religioase complexe*, Iași, Editura Lumen, 2015, p. 9.

Educația religioasă creștină are valențe educaționale¹⁵ deosebite. Rolul formativ al acesteia constituie un fundal solid pe care copiii, iar mai târziu tinerii și adulții adoptă un comportament care va deveni reper pentru relațiile de familie dar și pentru relațiile sociale. Din tot ce se cunoaște, educația religioasă creștină, înțeleasă la nivelul învățăturilor biblice nu a ideologiilor particulare și specifice unor religii, nu a creat revolte sociale, nici proteste nejustificate și nicio altă formă de rebeliune față de orânduirea socială. Pe fundalul religiei creștine se poate construi un sistem educațional clar, coerent, stabil și valoros care va rezulta în principii morale solide, concepte echilibrate referitoare la raporturile sociale și bineînțeles va cauza și o anumită raportare față de Dumnezeu adorat de creștini.

2. Educația religioasă ca responsabilitate individuală și comunitară

Problematika apartenenței educației religioase a născut multe discuții. Demarate sub dilema „cui aparține educația religioasă?”, discuțiile au atins cel puțin patru dimensiuni de fond: familia, biserica, școala, individul. Din perspectivă sociologică aceste dimensiuni sunt tratate separat, însă rămâne de rezolvat următoarea dilemă: de ce, în perspectiva educației religioase, individul este tratat ca fiind separat de familie, biserică, școală și comunitate? De ce, toată discuția referitoare la religia creștină este tratată în sistem închis promovându-se ideea ca fiecare să hotărască pentru el? Întrebarea de fond este dacă societatea ar putea construi un sistem integrat în care normele religiei să fie prezente în fiecare aspect al existenței umane. Întrebările sunt justificate, mai ales că „ființa umană este chemată la o educație care să știe să perceapă și să valorizeze cât de frumos și de bine este pentru om să apere căile care promovează binele integral și demnitatea umană.”¹⁶ În acest context, educația religioasă se prezintă ca o alternativă viabilă.

2.1. Familia

Pentru unii, familia de proveniență este factorul principal pentru implementarea educației religioase. În consecință, părinții trebuie să aibă un mi-

15 Ioan-Gheorghe Rotaru, “Valences of Education”, in *Proceedings of the 23th International RAIS Conference on Social Sciences and Humanities*, August 15-16, 2021, Princeton, NJ, United States of America, pp. 190-196,

16 Nicu Grigore, *Comunicarea Cuvântului lui Dumnezeu de către Biserică în societatea contemporană folosind resursele internetului*, Cluj Napoca, Editura Risoprint, 2020, p. 164.

nim necesar de cunoștințe și experiențe religioase pe care să le transmită copiilor. Cunoștințele sunt necesare pentru înțelegerea teoretică a conceptelor, în timp ce experiențele sunt necesare pentru verificarea aspectelor teoretice. Din perspectiva religiei creștine aceste afirmații sunt acceptate, iar bazată pe scrierile biblice, religia creștină revendică, în totalitate, în dreptul părinților procesul educației religioase: „Sfânta Scriptură afirmă că familia este spațiul în care mintea copilului trebuie modelată după învățăturile lui Dumnezeu.

Cartea Proverbe poate fi înțeleasă ca un dialog părinte - copil cu scopul modelării comportamentului, în perspectiva unei vieți cu sens.”¹⁷ Aici intervine problema naturii învățăturii religioase. Ce ar trebui să știe un părinte și ce fel de educație religioasă ar trebui să transmită. În scrierile Torei, pe de altă parte, Murza indică faptul că Moise a descris conținutul Legii date poporului Israel ca fiind alcătuit din învățături, legi și porunci și observă ceea ce se spune despre responsabilitatea părinților și a bunicilor în educație:

Pentru aceeași triadă, în Deuteronom 6:1 Moise folosește „porunci-le, legile și rânduielile”. Diferența majoră în acest capitol constă în faptul că de data aceasta Moise specifică clar cine trebuie să ocupe rolul de învățători: părinții și bunicii. De asemenea este descris și accentuat cadrul principal în care trebuie educați copiii: acasă, în călătorie, la plecare, la sosire, înainte de culcare, după trezire, să fie scrise și pe uși și pe porți, să fie purtate de fiecare persoană (Deuteronom 6:7-9). Această descriere corespunde cadrului familial. Prin aceasta Dumnezeu accentua rolul și responsabilitatea primordială a părinților pentru educarea copiilor.¹⁸

Secolele trecute arată că educația religioasă era la mare căutare, însă părinții cu profunde convingeri religioase de factură creștină s-au ocupat și de dezvoltarea profesională a copiilor săi. Experiența arată că modelul familial de educație religioasă funcționează, fără a anihila dezvoltarea personală a copilului. Din contră, se pare că educația religioasă creștină prac-

17 Dobrin Emanuel, *Importanța și necesitatea comunicării mesajului Evangheliei pentru actuala generație de adolescenți influențată de mass-media și tehnologia informațională*, Cluj Napoca, Editura Risoprint, 2020, p. 79.

18 Otniel Murza, „Motivații pentru promovarea educației generațiilor viitoare în lumina poruncilor și principiilor identificate în contextul educației promovate în poporul Israel și la Biserica Primară”, în: *Jurnalul Libertății de Conștiință*, vol. 11, nr. 3, Les Arsc, Edition IARSIC, 2023, pp. 203-219, aici p. 206.

ticată în familie dezvoltă comportamente morale în copil, dar trece dincolo de aspectele trecătoare ale vieții: „Educația creștină este cea care urmărește pregătirea subiectului pentru viața aceasta, dar și pentru viața viitoare. De aceea, se pune un mare accent pe aspectul formativ al copilului, care implică dimensiunea moral – spirituală”¹⁹

2.2. Biserica

Pentru alții, biserica este locul în care omul ar trebui să aibă parte de educație religioasă.²⁰ Biserica a făcut și face parte din mentalul colectiv, acesta fiind mult mai deschis la relația cu biserica în estul Europei comparativ cu vestul continentului. Din perspectiva bisericească, educația religioasă este o problemă fundamentală care scoate în evidență două orientări: misiunea bisericii în lume²¹ și politica educațională actuală. Cele două ar trebui să meargă mână în mână, biserica ar trebui să fie prezentă în societate contribuind la modelarea etică a cetățenilor, în timp ce societatea ar trebui să fie prezentă în biserică prin acceptarea educației religioase creștine propuse de aceasta. Membrii societății ar trebui să treacă printr-o educație religioasă creștină profundă, fapt care ar presupune un contact permanent cu biserica.

Analizând fenomenul din perspectivă americană, Paul Weithmann observă bisericile și comunitățile religioase ca actori ai societății civile care satisfac și îndeplinesc premisele necesare existenței democrației. Astfel, bisericile americane, observă autorul, își încurajează enoriașii la acceptarea și susținerea valorilor democratice ca un fundal de pe care se pot lua decizii echilibrate.²² Din această perspectivă, biserica devine un partener al politicului, cu mențiunea că întotdeauna biserica va accentua și aspectul etic, ceea ce înseamnă că fiecare propunere sau decizie a politicului va fi trecută prin etica religiei creștine și va fi acceptată doar dacă nu atentează la aceasta. Ca urmare, biserica rămâne un factor educațional

19 Pop, *Copilul ca dar*, p. 2.

20 Bogdan Emanuel Răduț, „Aspecte privind educația teologică în Biserica Creștină după Evanghelie din România: instituții, presă și literatură”, în Marius Oanță (coord.), *Studii de Istorie Ecclesiastică*, vol. III, Târgoviște, Editura Cetatea de Scaun, 2023, p. 267.

21 Ioan-Gheorghe Rotaru, „Misiunea Bisericii în societate”, *Timotheus – Incursiuni Teologice Tematice*, 4 (2), 2017, pp.57-76.

22 Paul J. Weithmann, *Religion and the Obligations of Citizenship*, Oxford, Oxford University Press, 2002, p. 91.

important. Folosindu-se de ghidările religiei creștine, biserica modelează caractere și concepții.

Dar, în momentul de față, biserica se poate implica limitat în procesul educațional. Întrucât statul a preluat prerogativele educaționale, biserica nu dispune de toate resursele umane și materiale necesare procesului educațional. Însă biserica poate fi prezentă în școală prin creștinii care au ajuns profesori sau care au anumite responsabilități sociale. Acești oameni, modelați conceptual și moral de către biserică, vor putea asigura un proces educațional corect și etic. De asemenea, biserica poate prelua, spre îndreptare, anumite derapaje sociale și poate lucra la restaurarea comportamentală. Chiar dacă o parte a societății secolului actual percepe biserica ca fiind irelevantă, în timp ce ideologiile europene o marginalizează,²³ biserica nu trebuie să uite locul și rolul pe care le-a avut în educația societății. Credința creștină acționează asupra omului motivând la o trăire dreaptă, știut fiind faptul că „numai datorită dreptății se poate menține ordinea socială”.²⁴

2.3. Școala

Dincolo de familie și biserică, alții revendică școala ca perimetrul în care ar trebui implementată educația religioasă. Fără a combate poziția, aș spune, mai degrabă, că, pe lângă familie și biserică și școala ar trebui să se implice în promovarea educației religioase creștine în rândul celor care studiază. Educația religioasă se cere a fi dezvoltată „atât teoretic, cât și practic, spre binele sufletesc al credincioșilor și spre folosul lor social”.²⁵ Dar, pentru exercitarea moralei divine, în vorbă, în scris și în atitudine, „biserica și școala îndeosebi trebuie să facă eforturi pentru a instala cenzura morală în conștiințe”.²⁶ Atât biserica, cât și școala, în calitate de factori educaționali modelatori, trebuie să își unească eforturile pentru a determina în cei care învață acceptarea criteriilor morale promovate de Evanghelie. Acest lucru este necesar de-

23 Teodor Dronca, *Hermeneutica imaginarului religios*, Arad, Editura Universității Aurel Vlaicu, 2013, pp. 187-188.

24 Dumitru Popescu, *Hristos, Biserică, Societate*, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1998, p. 25.

25 Sebastian Șebu, „Propovăduirea Evangheliei în Biserica Română din Transilvania”, în *Mitropolia Ardealului. Contribuții transilvane la teologia ortodoxă*, Sibiu, Tiparul Tipografiei Eparhiale, 1988, p. 209.

26 Mitropolit Antonie Plămădeală, *Biserica în mers*, vol. I, Sibiu, Tiparul Tipografiei Eparhiale, 1999, p. 305.

oarece „creștinismul a schimbat fața lumii datorită schimbărilor lăuntrice ale oamenilor.”²⁷ Între religie și educație, relația nu este antagonică, ci mai degrabă complementară.

De altfel, între credință și educație, relațiile sunt de un tip special. Viitorul unui om sau al unei comunități se clădește plecând de la supoziția dezirabilității și credinței că acel viitor este cel ce merită a fi conturat, câștigat și atins, „succesul unui act educativ este dat și de insistența cu care educatorul își imaginează conturul personalității viitoare”²⁸

Educația religioasă sau prezența religiei creștine în sistemul educațional este o chestiune de esență, atât din perspectiva bisericii, cât și a sistemelor școlare. Din perspectiva bisericii, e vorba de misiunea bisericii în lume, de justificarea prezenței bisericii în toate sferile sociale și de ajutorul pe care biserica îl poate oferi unei societăți aflate în declin. Din perspectiva sistemelor școlare, trebuie recunoscut că acestea sunt falimentare, cel puțin la nivelul moralității celor implicați. Sistemele școlare caută să-și umple spațiile cu elevi, astfel că de multe ori se face rabat de la orice normă etică. În acest punct, sistemului școlar îi revine responsabilitatea de a apela la biserică sau la comunitatea de credință pentru a accesa resursele existente acolo. Punând împreună familia, biserica și școala se poate constata că în privința educației religioase, toate cele trei contribuie fundamental pentru a forma oameni integri, deschiși către toleranță și respect, preocupați de relații bune, atât cu semenii, cât și transcendental, cu Creatorul.

2.4. *Individul*

Pentru alții, nici familia, nici biserica și nici școala nu ar trebui să fie implicate religios în formarea caracterului uman. Se propune o așteptare de cel puțin 15 ani, după care copilul ajuns adolescent sau tânăr să-și croiască singur și fără nicio influență dorința sau respingerea față de educația religioasă. Propunerea este o utopie, știut fiind faptul că fiecare ființă umană este influențată de mediul în care trăiește și se dezvoltă. A amâna educația religioasă pentru vârsta tinereții înseamnă a anihila multe posibilități de cunoaștere și de dezvoltare a gândirii pentru copil.

Ființa umană, luată separat ca individ, nu posedă instant capacitatea de a se defini sau educa religios, are nevoie de un mediu în care se practică

27 Episcop Ioan Mihălțan, *Experiențe pastorale*, Oradea, Editura Oradea, 1995, p. 91.

28 Constantin Cucoș, *Pedagogie*, Iași, Editura Polirom, 1996, p. 161.

deja educația religioasă. Mediul trebuie să fie relevant și justificat, deoarece capacitatea omului de a alege, în funcție de reperele relevante ale unui context în care trăiește, reprezintă coordonata fundamentală al personalității umane.²⁹ Educația religioasă formează viitorul adult. Pe de altă parte, comportamentul unei persoane indică nivelul de cultură personal, așa că fiecare individ trebuie să-și cunoască și să-și afirme propriile referințe religioase. Această paradigmă nu se formează la vârsta adultă, ci din copilărie, un adult fără educație religioasă este o ființă cu multe lipsuri. De la o anumită vârstă fiecare trebuie să se ocupe de propria-i educație religioasă, însă baza acesteia este așezată în primii ani de viață.

3. Alte aspecte care ajută la înțelegerea nevoii de educație religioasă

Educația religioasă nu trebuie limitată la cunoștințele dobândite în familie, în școală, în societate sau prin dezvoltare personală. Toate acestea, chiar dacă sunt importante, formează o mică parte din tot ce înseamnă educația religioasă. Mai departe, însă, educația religioasă presupune construirea unei individualități distincte și a unui sistem de valori personal, asumat ca mod de viață sau ca fundal pentru interacțiune și dialog social. Educația religioasă depășește orice formă de inteligibilitate și orice formă de știință pare a fi împlinită doar dacă în perimetrul ei se află educația religioasă. „Astfel, este cu totul lipsit de noimă ca unii oameni să spună că religia a fost inventată prin subtilitatea și îndemânarea celor puțini cu scopul de a-i menține pe cei simpli în robie prin acest mijloc.”³⁰

Educația religioasă stabilește etica unui individ, fapt care face ca educația religioasă să devină un reper moral. Diferite societăți acționează în baza unei educații religioase care se evidențiază prin diferite norme etice. Principiile unei religii trebuie să fie norme etice în comparație cu pretențiile absolute ale lui Dumnezeu. Etica nu poate fi definită în ceva schimbabil, ci doar în ceva invariabil și etern valid. Ca urmare, „dacă principiile religioase nu sunt principii morale, nu are sens să vorbim despre punerea lor în practică.”³¹ Comportamentul uman este justificat de principiile religioase doar dacă

29 Liliana Stan, *Dezvoltarea copilului și educația timpurie*, Iași, Editura Polirom, 2016, p. 144.

30 Jean Calvin, *Învățătura religiei creștine*, vol. I, Oradea, Editura Cartea Creștină, 2003, p. 143.

31 R. B. Braithwaite, „Religious Statements as Ethically but not Factually Significant”,

acestea sunt principiile morale. Educația religioasă tocmai asta face, definește principiul teoretic, iar mai apoi îl transpune în practică fără a declanșa revoltă socială. Trebuie înțeles că „formarea unui sistem de valori, convingeri și atitudini sănătoase nu poate fi realizată prin prelegeri moralizatoare.”³² Acest deziderat este realizabil doar prin asumarea practică a principiilor morale. „Moralitatea este o orientare spre înțelegerea a ce este bine și ce este rău, drept și nedrept, norme ce nu sunt stabilite pornind de la dorințele și preferințele noastre, ci presupuse a exista independent de acestea, fixând standardele prin care înseși dorințele și preferințele noastre pot fi evaluate.”³³

Pentru Tillich, religia are de-a face cu substanța culturii: „religia este substanța culturii, cultura este forma religiei. Cel care poate interpreta stilul unei culturi poate descoperi preocuparea ei ultimă, substanța ei religioasă.”³⁴ Educația creează cultură, iar cultura nu poate fi autentică decât legată de religie, de aceea, consideră Tillich, orice om educat va descoperi esența religioasă a culturii. Europa este o dovadă în acest sens, cele mai multe realizări culturale având un substrat religios creștin. Se pare că pe fundalul culturii religioase creștine au fost realizate cele mai mari opere de artă, până acolo încât și sentimentele și trăirile surprinse de diverși autori în versuri sau proză evidențiază un fundal amprentat religios.

Consolarea ființei umane poate deriva tot din religie, după cum consideră Țuțea, care observă religia și implicit educația religioasă, ca modalitate prin care poate fi evitată neliniștea din fața morții: „și întreg peisajul speciei om culminează în cimitir. Destinul uman nu e o invitație la fericirea de-a trăi. Singurul mod de a evita neliniștea metafizică a cimitirelor este religia. Cu religia intri în cimitir în plimbare. Cu filozofia intri în cimitir, cum a intrat prietenul meu Cioran, prin disperare.”³⁵ Tocmai pentru evitarea disperării ultime, educația religioasă este necesară și oportună ființei umane.

Dar, în ultimă instanță, pentru Tillich, „religia are a face cu preocuparea ultimă a unui individ sau a unui popor. Religia vizează „dimensiunea de profunzime” a experienței umane. Înseamnă că aspectul religios arată ceea

în John Hick (Ed), *The Existence of God*, New York, Macmillan, 1964, pp. 241-250.

32 Adrian Băban, *Consiliere educațională*, Cluj Napoca, Psinet, 2001, p. 32.

33 Christian Smith, *Moral Believing Animals: Human Personhood and Culture*, Oxford, Oxford University Press, 2003, p. 8.

34 Paul Tillich, *Theology of Culture*, London, Oxford University Press, 1959, pp. 42-43.

35 Petre Țuțea, *322 de vorbe memorabile ale lui Petre Țuțea*, București, Editura Humanitas Fictions, Ediție digitală, 2014, p. 100.

ce este absolut, infinit, necondiționat în viața spirituală a omului.”³⁶ Opinia lui Tillich trebuie considerată în spectrul integral al vieții, atât în dimensiunea fizică, cât și în cea spirituală. La urma urmei, satisfacția materială sau fizică pare a fi irelevantă fără satisfacția spirituală. În religie, implicit în educația religioasă, omul descopere ceva mai mult decât recomandarea unui comportament civilizat, etic și demn, îl descopere pe Dumnezeu Creatorul cel care dă sens educației religioase.

Concluzii

Omul nu poate trăi în afara religiei și fără a fi format de o minimă educație religioasă. Fiecare epocă istorică adevărește acest aspect. Indiferent de contextul social, politic sau de altă natură, fiecare ființă umană are nevoie de interacțiune cu religia și cu principiile ei. Când acestea devin norme etice și corespund standardelor existente independent de om, existența umană capătă sens prin aplicarea lor. Dreptatea rezultată aduce ordine socială și demnitate umană, în timp ce nedreptatea care poate rezulta tot din principii religioase creează instabilitate socială și degradare morală personală.

Educația religioasă este un dat al Creatorului către ființa creată, astfel că fiecare element social sau de utilitate socială, cum ar fi biserica sau școala, trebuie să integreze educația religioasă la fiecare nivel al discursului public. Educația religioasă cu valențe creștine are puterea de a aduce oamenii împreună, iar legăturile lor sunt manifestate prin sentimente de apreciere, dragoste și respect reciproc. Omul crede în puterea binelui și are certitudinea că acesta vine doar de la Dumnezeu, ca urmare, educația religioasă trebuie să își redobândească locul meritat în educația integrală.

Bibliografie:

- BĂBAN, Adrian, *Consiliere educațională*, Cluj-Napoca, Psinet, 2002.
- BRAITHWAITE, R.B., „Religious Statements as Ethically but not Factually Significant”, în John Hick (Ed), *The Existence of God*, New York, Macmillan, 1964.
- CALVIN, Jean, *Învățătura religiei creștine*, vol. I, Oradea, Editura Cartea Creștină, 2003.
- CUCOȘ, Constantin, *Pedagogie*, Iași, Editura Polirom, 1996.

36 Tillich, *Theology of Culture*, p. 7.

- DOBRIN, Emanuel, *Importanța și necesitatea comunicării mesajului Evangheliei pentru actuala generație de adolescenți influențată de mass-media și tehnologia informațională*, Cluj Napoca, Editura Risoprint, 2020.
- DOUGHERTY, P. Jude, *Logica religiei*, Târgu Lăpuș, Editura Galaxia Gutenberg, 2009.
- DRONCA, Teodor, *Hermeneutica imaginarului religios*, Arad, Editura Universității Aurel Vlaicu, 2013.
- GALERIU, Constantin, „Pedagogia creștină și pedagogia laică” în *Îndrumări metodologice și didactice*, București, Editura Institutului Biblic, 1990.
- GODEANU, Felix, *Educația inter / transreligioasă în școală. Repere teoretice și metodice pentru implementarea unei paradigme educaționale religioase complexe*, Iași, Editura Lumen, 2015.
- GRIGORE, Nicu, *Comunicarea Cuvântului lui Dumnezeu de către Biserică în societatea contemporană folosind resursele internetului*, Cluj Napoca, Editura Risoprint, 2020.
- HILL, Jonathan, *Ghid al istoriei creștinismului*, Oradea, Editura Casa Cărții, 2008.
- HILL, Jonathan, *Istoria gândirii creștine*, Oradea, Editura Casa Cărții, 2007.
- IOAN GURĂ DE AUR, Sfântul, *Omilia a VII-a la Faptele Apostolilor*, II, Migne, P.G.
- LIPOVETSKY, Gilles, *L'ère du vide*, Paris, Gallimard, 1983.
- MIHĂLȚAN, Ioan, Episcop, *Experiențe pastorale*, Oradea, Editura Oradea, 1995.
- MURZA, Otniel, „Motivații pentru promovarea educației generațiilor viitoare în lumina poruncilor și principiilor identificate în contextul educației promovate în poporul Israel și la Biserica Primară”, în *Jurnalul Libertății de Conștiință*, vol. 11, nr. 3, Les Arsc, Edition IARSIC, 2023.
- PLĂMĂDEALĂ, Antonie, Mitropolit, *Biserica în mers*, vol. I, Sibiu, Tiparul Tipografiei Eparhiale, 1999.
- POP, Paraschiva, *Copilul ca dar și responsabilitate*, Oradea, Editura Cartea Creștină, 2007.
- POPESCU, Dumitru, *Hristos, Biserică, Societate*, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1998.
- RĂDUȚ, B. Emanuel, „Aspecte privind educația teologică în Biserica Creștină după Evanghelie din România: instituții, presă și literatură”, în Marius Oanță (coordonator), *Studii de Istorie Ecclesiastică*, vol. III, Târgoviște, Editura Cetatea de Scaun, 2023.

- ROTARU, Ioan-Gheorghe, "Valences of Education", în *Proceedings of the 23th International RAIS Conference on Social Sciences and Humanities*, August 15-16, 2021, Princeton, NJ, United States of America, pp. 190-196.
- ROTARU, Ioan-Gheorghe, "Aspects of Biblical Philosophy on the Development of World Civilizations", *Scientia Moralitas. International Journal of Multidisciplinary Research* 8 (2023), nr.1, pp. 62-79.
- ROTARU, Ioan-Gheorghe, "Current Values of Education and Culture", în *Proceedings of the 23th International RAIS Conference on Social Sciences and Humanities*, August 15-16, 2021, Princeton, NJ, United States of America, pp. 87-92.
- ROTARU, Ioan-Gheorghe, "Câteva lecții spirituale dintr-o experiență a Școlii Profetilor din vremea Profetului Elisei", *Timotheus – Incursiuni Teologice Tematice*, vol. 5, nr. 1, 2018, Editura Universitară, București, pp.25-34.
- ROTARU, Ioan-Gheorghe, "Aspecte ale secularizării și ale omului secularizat", *Studia Universitatis Babeș-Bolyai, Theologia Orthodoxa*, (2006), L-LI, nr.1, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, pp. 251-266.
- ROTARU, Ioan-Gheorghe, "Misiunea Bisericii în societate", *Timotheus – Incursiuni Teologice Tematice*, 4 (2), 2017, pp.57-76.
- SMITH, Christian, *Moral Believing Animals: Human Personhood and Culture*, Oxford, Oxford University Press, 2003.
- STAN, Liliana, *Dezvoltarea copilului și educația timpurie*, Iași, Editura Polirom, 2016.
- ȘEBU, Sebastian, „Propovăduirea Evangheliei în Biserica Română din Transilvania”, în *Mitropolia Ardealului. Contribuții transilvane la teologia ortodoxă*, Sibiu, Tiparul Tipografiei Eparhiale, 1988.
- TILLICH, Paul, *Theology of Culture*, London, Oxford University Press, 1959.
- ȚUȚEA, Petre, *322 de vorbe memorabile ale lui Petre Țuțea*, București, Editura Humanitas Fictions, Ediție digitală, 2014.
- UNGUREANU, Camil, *Religia în democrație. O dilemă a modernității*, București, Editura Polirom, 2011.
- WILKINS, M. J., „Discipoli: evanghelii”, în Daniel G. Reid (ed.), *Dicționarul Noului Testament*, Oradea, Editura Casa Cărții, 2008.
- WEITHMANN, J. Paul, *Religion and the Obligations of Citizenship*, Oxford, Cambridge University Press, 2002.